Herzieningsclausule Specialistische Jeugdhulp– toewerken naar lokale inrichting

Onderstaande informatie is bedoeld om SDF en de Friese gemeenten te helpen om eind september 2026 een passage te hebben opgesteld voor de inkoopdocumenten SJH en Wonen over de gemeentelijke tijdlijn voor de opbouw van lokale voorzieningen. Dit is nodig voor de juridische stevigheid van zowel deze inkoopprocedure als op termijn het lokaal organiseren van jeugdhulp door gemeenten. Omdat het wettelijk gezien niet is toegestaan om de verblijfsproducten (Wonen) lokaal in te kopen, is dit document primair gericht op de mogelijkheden om voor specialistische jeugdhulpvoorzieningen toe te werken naar lokale organisatie.

Het document bevat informatie over het waarom van deze bepalingen, geeft richtlijnen en tekstsuggesties voor het opstellen van de bepalingen (deels voor SDF, deels voor de gemeenten) en bevat een mogelijkheid om – wanneer de gemeente nu nog niet alles duidelijk heeft – middels een procesbeschrijving alsnog zo veel mogelijk juridische stevigheid te bereiken.

Kort door de bocht geldt:

- Gemeenten die **vóór 2030** al een forse versteviging van de lokale voorzieningen verwachten (zelf organiseren of lokale inkoop) dienen in september 2026 daarvan een **concrete tijdlijn** + geschatte impact op de regionale opdracht te delen in de inkoopdocumenten;
- Gemeenten die pas **ná 2030** een forse versteviging van de lokale voorzieningen verwachten (zelf organiseren of lokale inkoop) kunnen in september 2026 volstaan met een **globale tijdlijn** en inschatting van de impact op de regionale opdracht in combinatie met procesafspraken over de aankondiging van toekomstige wijzigingen. Deze procesafspraken worden uniform vormgegeven voor alle gemeenten.

Achtergrond: visie op doorontwikkeling
De Friese gemeenten hebben uitgesproken dat zij op termijn zo veel mogelijk ambulante jeugdhulp lokaal gaan organiseren. Dit is in lijn met landelijke ontwikkelingen zoals de Hervormingsagenda Jeugd, het convenant Stevige Lokale Teams, de brief van de staatssecretaris van 5 november 2024 waarin gemeenten worden opgeroepen te gaan werken conform de Hervormingsagenda Jeugd en het wetsvoorstel Reikwijdte. Dit betekent dat zodra gemeenten hun lokale voorzieningen hebben verstevigd, er minder instroom van jeugdigen zal zijn in de regionaal ingekochte voorzieningen. Deze lokale voorzieningen zijn immers voorliggend op inzet vanuit regionaal ingekochte specialistische jeugdhulp. Dat betekent dus ook dat er de komende jaren steeds minder gebruik gemaakt zal gaan worden van de nieuwe regionale inkoop SJH en Wonen. Dat heeft impact op de regionaal gecontracteerde aanbieders: zij krijgen minder werk. Omdat dit zal plaatsvinden gedurende de looptijd van de nieuwe overeenkomst, moet dit juridisch goed worden geregeld.

Flexibiliteit door transparantie
De gekozen inkoopsystematiek voorziet in de benodigde flexibiliteit, zodat gemeenten op een eigen tempo de overgang naar het lokaal organiseren van ambulante jeugdhulp kunnen inrichten. Via de nieuwe regionale raamovereenkomst worden meerdere jeugdhulpaanbieders gecontracteerd die conform de contractuele bepalingen jeugdhulp bieden aan Friese jeugdigen. Binnen een raamovereenkomst bestaat sowieso geen garantie op een (minimale) afname door gemeenten. Gecontracteerde jeugdhulpaanbieders kunnen dus niet juridisch afdwingen dat er een bepaalde afname van jeugdhulp-producten plaatsvindt tijdens de looptijd van de overeenkomst. De behoefte aan regionaal gecontracteerde jeugdhulp kan en zal fluctueren.

Wel dienen we ons te houden aan de **algemene beginselen van behoorlijk bestuur**, waaronder het **proportionaliteits- en transparantiebeginsel**. Het moet voor jeugdhulpaanbieders die inschrijven op de regionale inkoopprocedure duidelijk zijn waar zij een overeenkomst voor aangaan en onder welke voorwaarden. We delen daarom al in de inkoopprocedure zelf relevante informatie om op voorhand zo transparant mogelijk te zijn jegens potentiële jeugdhulpaanbieders over de te

verwachten ontwikkelingen omtrent de afname van jeugdhulpvoorzieningen binnen de regionale raamovereenkomst. Zo weten jeugdhulpaanbieders welke ontwikkelingen zij (mogelijk) kunnen verwachten en kunnen ze een bewuste afweging maken of zij onder die voorwaarden een overeenkomst wensen aan te gaan.

Dit doet SDF door zeer uitgebreide inhoudelijke en procedurele beschrijvingen te geven in de inkoopdocumenten van de beweging naar lokaal, en dat dat in verschillende tempo's gaat plaatsvinden, lokaal danwel middels van onderop subregio's, en dat het per gemeente of van onderop subregio ook kan verschillen qua producten. Dit worden dus algemene clausules waar alle Friese gemeenten vervolgens hun lokale proces op kunnen baseren. Voor de beschrijving van deze clausules zal SDF bij alle gemeenten checken of hun beoogde planvorming en tijdlijn er onder vallen (alle scenario's dienen benoemd te worden).

Let op: voor gemeenten die vóór 2030 al significante stappen gaan of willen gaan zetten m.b.t. lokale opbouw van voorzieningen (zelf organiseren of lokale inkoop) geldt dat zij **wel** nu al meer concreet informatie moeten aanleveren. Hiertoe zijn verder op in dit document voorbeeldpassages opgenomen.

Verschil tussen "minder instroom" en "actief uittreden"

Er zijn twee manieren waarop gemeenten minder gebruik gaan maken van de regionale inkoop. Beide hebben een verschillend juridisch 'regime':

1. Door een verminderde instroom van jeugdigen in de voorzieningen uit de regionale overeenkomst vanwege opbouw lokale voorliggende alternatieven;
2. Door het actief uittreden uit (een deel van) de regionale overeenkomst om die voorzieningen op vergelijkbare wijze lokaal in te kopen.

Ad 1. Verminderde instroom
Wanneer gemeenten lokaal alternatieve voorzieningen organiseren waardoor jeugdigen niet meer doorverwezen hoeven te worden naar de regionaal ingekochte producten, dan vindt er simpelweg minder instroom in de regionale inkoop plaats. Een gemeente hoeft dan niet formeel uit te treden uit de regionale overeenkomst. De overeenkomst blijft in stand, maar de gemeente maakt er simpelweg (voor bepaalde producten) geen of minder gebruik van. Dit kan in situaties waarin het lokale aanbod anders is georganiseerd dan het regionale aanbod. Dus: niet precies dezelfde producten maar dan lokaal ingekocht bij externe aanbieders, maar daadwerkelijk ondersteuning op een andere manier georganiseerd. Bijvoorbeeld als algemene voorziening (beschikkingsvrij) in het gebiedsteam, al dan niet in samenhang met lokale organisaties op het gebied van sport, cultuur en bijvoorbeeld met een taakgerichte bekostiging. Er is dan juridisch gezien geen wijziging nodig m.b.t. de regionale overeenkomst. Wél is het belangrijk om hier nu al zo transparant mogelijk over te zijn, zodat regionaal gecontracteerde jeugdhulpaanbieders weten welke ontwikkelingen te verwachten zijn. Dit doen we middels de uitgebreide algemene passages in de inkoopdocumenten.

Ad 2. Uittreden uit de regionale overeenkomst
Daarnaast kan zich de situatie gaan voordoen dat tijdens de looptijd van deze regionale overeenkomst één of meerdere gemeenten op enig moment één of meerdere producten die onder de regionale raamovereenkomst vallen, lokaal willen gaan inkopen op een manier die erg lijkt op de regionale inkoop. Bijvoorbeeld wanneer een gemeente lokaal specialistische behandeling wil inkopen, die qua inhoud, bekostiging en uitvoering erg lijkt op de regionale inkoop. Een gemeente zou dit kunnen overwegen om daarmee slechts enkele aanbieders te contracteren (i.p.v. het grotere regionale aantal) om zodoende ook hogere eisen te kunnen stellen aan de lokale aansluiting van die aanbieders en om directer te kunnen sturen. In dit geval is het wél nodig om formeel uit de regionale overeenkomst te stappen. Immers, deze lokale inkoop maakt dan waarschijnlijk inbreuk op het exclusieve recht van de regionaal gecontracteerde aanbieders om de producten te leveren die gemeenten extern inkopen. SDF neemt hiertoe nu al herzieningsclausules op in de nieuwe regionale raamovereenkomst. Vervolgens moet tijdens de looptijd van de overeenkomst tijdig en conform onderstaande procedure bekend worden gemaakt wanneer en voor welke producten de gemeente uittreedt. Deze herzieningsclausule wordt vormgegeven worden als een optiebeding: de

gemeente kán gebruik maken van de optie – onder de voorwaarden die vooraf zijn vastgelegd en dus akkoord bevonden door alle gecontracteerde partijen – maar kan ook kiezen om de optie niet te lichten. Het uittreden van een gemeente voor bepaalde producten is ingrijpender dan enkel het minder afnemen van een bepaald product: door uittreding wordt de overeenkomst gewijzigd. Dat mag, mits de wijziging transparant is gecommuniceerd in de inkoopdocumenten en voldoet aan de beginselen van proportionaliteit en gelijke behandeling.

Procedure en termijnen

In de inkoopdocumenten voor Specialistische Jeugdhulp (en Wonen) wordt de algemene beweging dat gemeenten een steeds groter deel van de ambulant jeugdhulp lokaal anders gaan organiseren uitgebreid toegelicht. Op basis hiervan weten potentiële jeugdhulpaanbieders dat zij gedurende de looptijd van de regionale overeenkomst een significante daling in de afname van ambulante producten kunnen verwachten. Daarbij worden duidelijke procesafspraken toegevoegd over de wijze waarop gecontracteerde aanbieders worden geïnformeerd over significante wijzigingen, zoals de situatie dat een gemeente een lokaal alternatief heeft georganiseerd en (vrijwel) geen gebruik meer zal maken van de regionale overeenkomst om (een) bepaald(e) product(en) af te nemen.

Voor significante wijzigingen geldt de procesafspraak dat gecontracteerde jeugdhulpaanbieders hier minimaal 18 maanden van te voren over worden geïnformeerd. De termijn van 18 maanden is geen directe verplichting vanuit wetgeving, maar volgt wel uit de algemene beginselen van behoorlijk bestuur, met name de proportionaliteit. Deze termijn is gekozen als proportionele termijn voor zowel jeugdhulpaanbieders als gemeenten. Externe juridische toetsing bevestigt dat 18 maanden naar verwachting een voldoende lange termijn is voor jeugdhulpaanbieders om hun bedrijfsvoering aan te passen op de aankomende veranderingen. Daarnaast hebben gemeenten naar verwachting zelf ook die termijn van (minimaal) 18 maanden nodig om, na besluitvorming daartoe, de aangepaste inrichting te organiseren. Dit geldt zowel als zij een aanbestedingsprocedure dient te organiseren als voor het aanpassen van de eigen organisatie (uitbreiding lokaal team en aanpassen werkwijze).

Let op: Voor gemeenten die vóór 2030 reeds wijzigingen wensen door te voeren, geldt dat zij al in september 2026 duidelijkheid dienen te geven over de impact van lokale ontwikkelingen op de regionale overeenkomst. De aankondigingstermijn van 18 maanden start immers pas na definitieve gunning en ondertekening van de raamovereenkomsten – dit vindt naar verwachting plaats in de zomer van 2027. Hiertoe zijn onderstaande voorbeeldpassages opgenomen.

Tekst bij verminderde instroom vanwege opbouw lokale voorliggende alternatieven

Toelichting: deze tekst kan gebruikt worden als de gemeente nu al een concreet plan heeft t.a.v. de lokale ontwikkelingen, maar de formele besluitvorming nog dient plaats te vinden. Deze informatie is nu alleen nodig voor gemeenten die een significante wijziging verwachten vóór 2030.

"De gemeente **<...>** is voornemens om per **<datum>** een groter deel van de jeugdhulp lokaal te organiseren. Vanaf dat moment verwacht de gemeente lokaal een alternatieve vorm/vormen van jeugdhulp te organiseren, waardoor geen of in ieder geval aanzienlijk minder jeugdigen binnen de gemeente gebruik zullen gaan maken van de volgende producten: **<opsomming producten regionale overeenkomst>**.

Op het moment van publicatie van de inkoopprocedure onderzoekt de gemeente nog op welke wijze die lokale invulling precies kan worden georganiseerd. Afhankelijk van de onderzoeksresultaten neemt de gemeente naar verwachting rond **<datum/tijdsperiode>** een definitief besluit over de toekomstige invulling en is dan ook het definitieve tijdspad bekend vanaf welk moment de overgang plaatsvindt. Vanaf dat moment zal de gemeente minder gebruik gaan maken van de regionale overeenkomst, maar blijft de gemeente onderdeel van de overeenkomst. Indien dan het lokaal georganiseerde alternatieve aanbod (nog) niet de hulpvraag van de jeugdige kan beantwoorden, kan (incidenteel) een beroep worden gedaan op het regionaal gecontracteerde aanbod voor de producten **<opsomming producten>**.

Voor de overige producten blijft de gemeente vooralsnog deelnemen aan en gebruikmaken van de regionale raamovereenkomst. Wel verwacht de gemeente door een toegenomen inzet op preventie en versterking van de sociale context voor jeugdigen een afname te zien in de inzet van deze producten."

Tekst bij voornemen tot uittreden (lokale inkoop)

Toelichting: deze tekst kan gebruikt worden als de gemeente voornemens is om een deel van de jeugdhulp lokaal extern in te gaan kopen. Uittreding uit de regionale overeenkomst (voor bepaalde producten) betreft een wijziging van de overeenkomst en heeft daarom meer impact dan 'slechts' een verminderde afname binnen de overeenkomst. Deze informatie is nu alleen nodig voor gemeenten die een significante wijziging verwachten vóór 2030.

"De gemeente **<...>** is voornemens om per **<datum>** een groter deel van de jeugdhulp lokaal te organiseren. Naast de verwachting dat de behoefte aan de inzet van regionaal gecontracteerde jeugdhulpproducten afneemt – zoals hiervoor beschreven – onderzoekt de gemeente de mogelijkheid om een deel van het aanbod onder te brengen bij (een) externe aanbieder(s) door middel van een overheidsopdracht. De gemeente overweegt om voor de volgende producten dan niet meer deel te nemen aan de regionale raamovereenkomst: **<producten>**. De gemeente neemt een optiebeding op om (al dan niet) voor deze één of meerdere van deze producten uit te treden uit de regionale overeenkomst. Voor de overige producten blijft de gemeente wel deelnemen aan de regionale raamovereenkomst.

Afhankelijk van de onderzoeksresultaten neemt de gemeente naar verwachting rond **<datum/tijdsperiode>** een definitief besluit over de toekomstige invulling en is dan ook het definitieve tijdspad bekend. Op dat moment wordt bekend gemaakt voor welke producten en per welke beoogde datum de gemeente niet meer zal deelnemen aan de regionale raamovereenkomst voor die betreffende producten. De definitieve datum voor uittreding wordt minimaal 12 maanden voor uittreding gedeeld met gecontracteerde jeugdhulpaanbieders.

Voor de overige producten blijft de gemeente vooralsnog deelnemen aan en gebruikmaken van de regionale raamovereenkomst. Wel hoopt de gemeente door een toegenomen inzet op preventie en versterking van de sociale context voor jeugdigen een afname te zien in de inzet van deze producten."

Tekst wanneer de datum voor uittreden nu al definitief bekend is

"De gemeente zal vanaf **<datum>** een lokaal alternatief bieden voor de volgende producten: **<producten>**. Vanaf dat moment neemt de gemeente voor deze producten niet meer deel aan de regionale raamovereenkomst."

Proportioneel en transparant

Door het invullen van (een combinatie van) bovenstaande teksten, in combinatie met zo veel mogelijk algemene informatie over de verwachte omvang van de opdracht bij aanvang van die opdracht, krijgen gemeenten ruimte om geleidelijk de overgang te organiseren naar sterkere lokale inrichting van de jeugdhulp. Gemeenten behouden flexibiliteit om gedurende de looptijd definitieve keuzes te maken omtrent het organiseren van lokale alternatieven of het uittreden uit de regionale overeenkomst. Een aandachtspunt bij deze flexibiliteit is dat de regionale opdracht als geheel proportioneel en transparant dient te blijven voor de regionaal gecontracteerde aanbieders. Jeugdhulpaanbieders moeten weten voor welke opdracht zij gaan inschrijven en wat zij redelijkerwijs mogen verwachten gedurende de looptijd. Het is daarom belangrijk om zo open mogelijk te communiceren over de mogelijke plannen en de daarbij behorende onzekerheden.

In de regionale raamovereenkomst zal een herzieningsclausule worden opgenomen omtrent de 'spelregels' voor het wijzigen van de overeenkomst. Onderdeel hiervan wordt de verplichting voor gemeenten om tijdig te communiceren over besluitvorming die impact heeft op de omvang van de regionale opdracht (omdat lokale alternatieven de instroom in de specialistische jeugdhulp-

producten verminderen) of omtrent de uittreding van een gemeente voor bepaalde producten (gedeeltelijke opzegging van de raamovereenkomst). Er geldt een termijn van minimaal 18 maanden waarvoor een concrete wijziging medegedeeld moet worden aan de regionaal gecontracteerde jeugdhulpaanbieders (m.u.v. de 12 maanden die genoemd staan in het tekstvoorstel betreffende uittreding vóór 2030; deze termijn kan korter zijn omdat de initiële aankondiging nu al wordt gedaan en dat is ruim meer dan 18 maanden). Deze termijn biedt aanbieders voldoende tijd om rekening te houden met de impact op hun bedrijfsvoering en om eventuele aanpassingen door te voeren. Gemeenten hebben naar verwachting deze periode sowieso nodig om voorliggende of alternatieve vormen van jeugdhulp te organiseren.

Aandachtspunt: hoe moeten jeugdhulpaanbieders zich gaan verhouden tot 18 verschillende lokale manieren van organiseren? We merken dat deze vraag bestuurlijk wordt gesteld en dat dit wordt gezien als een risico (vanuit aanbiedersperspectief) voor de inkoop.

Een gevolg van de keuze om lokaal steviger voorzieningen te gaan organiseren, wellicht zelfs via lokale inkoop, kan zijn dat aanbieders zich dienen te verhouden tot (maximaal) 18 gemeenten met steeds net verschillende lokale voorwaarden, in tegenstelling tot één regionale overeenkomst nu. Dit kan de zorg oproepen of dit uitvoerbaar is voor aanbieders, bijvoorbeeld wat betreft hun administratieve lasten. Over dit vraagstuk het volgende:

SDF en gemeenten houden rekening met de reële uitvoerbaarheid van hun opdracht(en) voor aanbieders. Primair echter richten zowel de lokale als de regionale inrichting zich op het organiseren van een passend en dekkend landschap waarin de systematiek zo veel mogelijk faciliterend is aan de inhoudelijke en financiële doelstellingen. Aanbieders zijn nodig voor (een deel van) de uitvoering en dienen daarin gefaciliteerd te worden. Diverse landelijke standaardisaties helpen bij de eenduidigheid van uitvoeringsvoorwaarden. Uiteindelijk is het een markt waarin aanbieders zelf bepalen of zij zich willen en kunnen committeren aan de aangeboden opdracht met de daarin gestelde eisen.

- Uitgangspunt is de wettelijke taak van gemeenten om een goed en dekkend zorglandschap te organiseren voor hun jeugdigen. Voor de uitvoering zijn aanbieders nodig en de uitvoering moet realistisch zijn en binnen redelijke randvoorwaarden, waaronder administratieve eisen. Tegelijk is het een markt waarop aanbieders vrij zijn om zich al dan niet in te schrijven, en zich daarbij te committeren aan de uitvoeringsvoorwaarden. Tijdens de voorbereidingen op een inkoop is het gebruikelijk om die beoogde uitvoeringsvoorwaarden te toetsen bij aanbieders (marktconsultatie), om echte onwenselijkheden er tijdig uit te halen. Overigens zijn administratieve lasten ook verdisconteerd in de tarieven (op basis van de AMvB reële kostprijs met daarin diverse componenten);
- Landelijk zijn diverse standaardisatietrajecten ingezet om te zorgen voor meer homogeniteit in de uitvoering en dus ook voor aanbieders. Dit gaat o.a. om standaardisatie van producten, tarieven, administratieve vereisten en contractvoorwaarden. SDF volgt deze standaardisaties zo veel mogelijk en ook gemeenten dienen zich daar aan te houden. Contracten en uitvoeringsvoorwaarden worden dus steeds meer gekaderd;
- Uitzoomend uit deze inkoop: veel aanbieders zijn al gewend om met meerdere financieringsstromen en (dus ook) verschillende uitvoeringseisen te werken. Dit geldt bijv voor aanbieders die ook Wmo-, Zvw- of Wlz-gecontracteerd zijn. De Wmo verschilt overigens sowieso meestal per gemeente, en desondanks zijn veel aanbieders daar in meerdere gemeenten actief (binnen en buiten Friesland);
- Het is zeer de vraag of "lokaal organiseren" betekent dat gemeenten (dus) lokaal dezelfde (hoeveelheid) aanbieders gaan contracteren als regionaal. Het is de bedoeling dat gemeenten het anders gaan organiseren: door toevoegen van expertise (mensen) aan hun lokale teams, of door lokaal een stevig lokaal team in te kopen of door aanvullende hulp

lokaal in te kopen. Gebruikelijk is dat dit gebeurt in de vorm van één aanbieder of consortium of slechts enkele aanbieders, niet door lokaal net zo veel aanbieders te contracteren als regionaal. Wat een veel waarschijnlijker scenario is, is dat de aanbieders van producten waarvoor een lokaal alternatief wordt georganiseerd zullen verdwijnen: doordat ofwel hun medewerkers overstappen naar het lokale team ofwel doordat zij niet behoren tot het lokale consortium. Hun uitvoerend medewerkers behouden gezien de huidige arbeidsmarktkrapte ongetwijfeld werk, maar dat betekent niet noodzakelijkerwijs dat alle individuele aanbieders kunnen blijven voortbestaan.

- Pas als lokaal organiseren betekent dat gemeenten, naast hun lokale team, aanvullende hulp willen inkopen bij meerdere aanbieders (bijvoorbeeld door lokaal een aantal aanbieders pxq te contracteren voor het bieden van begeleiding, behandeling etc) dán kan het qua uitvoerbaarheid lijken op een extra contract naast het regionale contract met daarin wellicht net andere voorwaarden. Los van dat dit niet sec de bedoeling is van de afgesproken richting (het gaat immers om anders organiseren: andere voorzieningen, andere verhouding tot lokale partijen, wellicht een andere bekostiging met andere prikkels) geldt hier nog steeds dat gemeenten gebonden zijn aan diverse standaardbepalingen, dat het ook niet in het belang van gemeenten is om het nodeloos ingewikkeld te maken voor aanbieders en dat het aanbieders vrij staat om wel of niet mee te doen. Daarbij raden we expliciet af om producten die regionaal zijn ingekocht, zelfstandig op lokaal niveau in te kopen op een zeer vergelijkbare wijze (open house procedure met een onbegrensd aantal aanbieders) met vergelijkbare productomschrijvingen) omdat er dan geen sprake is van transformatie.